

Conceptexamenprogramma Latijnse taal en cultuur Vwo

Versie 2

September 2025

Conceptexamen- programma

Latijnse taal en cultuur

Vwo

Versie 2

September 2025

Verantwoording

2025 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteur

SLO

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

AN 9.8055.056

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
Leeswijzer	4
Meer informatie	5
2. Karakteristiek	6
Kenmerken van het vak Latijnse taal en cultuur (LTC)	6
Latijnse taal en cultuur als schoolvak	8
3. Raamwerk met domeinen en subdomeinen	9
3.1 Vakinhoudelijke keuzes in de examenprogramma's	10
4. Eindtermen	12
I. KERNCURRICULUM	12
Domein A Tekstontsluiting	12
Subdomein A1 tekstbasis	12
Subdomein A2 tekstinterpretatie	13
Domein B Tekst in context	17
Domein C Tekst vanuit later perspectief	19
Subdomein C1 Receptie	19
Subdomein C2 Actualisatie	20
Domein D Tekst en leerling	21
Subdomein D1 Persoonlijke reflectie	21
Subdomein D2 Intercultureel bewustzijn	23
II. CONCEPTEINDTERMEN KEUZEDOMEINEN	24
Keuzedomein E Cultuurbeschouwing	24
Keuzedomein F Literatuurbeschouwing	26
Keuzedomein G Receptie	28
Keuzedomein H Taalbeschouwing	30
Keuzedomein I Vertaalkunde	32
Bijlage – Begrippenlijst	34

1. Inleiding

Voor je ligt het conceptexamenprogramma Latijnse taal en cultuur voor het vwo – **versie 2**. In 2023-2024 heeft de vakvernieuwingscommissie klassieke talen de eerste versie van dit conceptexamenprogramma ontwikkeld – tegelijkertijd en in samenhang met het conceptexamenprogramma Griekse taal en cultuur.

Op basis van dat conceptexamenprogramma heeft het College voor Toetsen en Examens (CvTE) een conceptsyllabus ontwikkeld voor de inhouden die aan het centraal examen zijn toegewezen. De syllabuscommissie heeft bij de uitwerking hiervan adviezen gedaan voor aanpassingen in het conceptexamenprogramma. SLO heeft deze gewogen en heeft op basis daarvan verbeteringen gedaan. Daarnaast zijn er ook aanpassingen gedaan op basis van de afstemming tussen vakken. Dit heeft geleid tot de versie 2 die voor je ligt.

SLO zal alle conceptexamenprogramma's en -syllabi beproeven in de onderwijspraktijk. De feedback die wordt opgehaald bij leerlingen, leraren en andere betrokkenen wordt gewogen en waar nodig worden de conceptexamenprogramma's en de conceptsyllabi aangescherpt. Daarna worden de documenten vastgesteld door het ministerie van OCW. Vanaf dat moment kunnen de definitieve examenprogramma's en de syllabi geïmplementeerd worden.

SLO voert in [opdracht](#) van het ministerie van OCW regie over de actualisatie van het gehele curriculum.

Leeswijzer

Dit conceptexamenprogramma begint met een karakteristiek, waarin de visie op Griekse en Latijnse taal en cultuur en de positie van het vak in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs staat beschreven. Daarna volgt het raamwerk: een schematische weergave van de inhouden per domein of subdomein en een verdeling van inhouden over school- en centraal examen. Vervolgens volgen de eindtermen. Per eindterm is een doelzin, uitwerking ('Het gaat hierbij om') en een illustratie ('Te denken valt aan') opgenomen. De doelzin en uitwerking behoren tot het wettelijk deel; de illustratie tot het niet-wettelijke deel. Bij de eindterm staat of het om een beheersingsdoel gaat (B), een ervaringsdoel (E) of dat er sprake is van een hybride doel (H), een combinatie van beheersing en ervaring. Tot slot staat in de bijlage de begrippenlijst.

Meer informatie

Meer informatie over de inhoudelijke keuzes en de inrichting van het proces is te vinden in het toelichtingsdocument conceptexamenprogramma's Griekse en Latijnse taal en cultuur voor vwo – versie 2 (Van den Broek et al., 2025).

Alle informatie over de totstandkoming, de opzet, werkwijze en inhoud van de conceptexamenprogramma's is te vinden op:

<https://www.actualisatie-examenprogrammas.nl/klasseke-talen>

2. Karakteristiek

Kenmerken van het vak Latijnse taal en cultuur (LTC)

Onderwijs in het vak LTC ondersteunt leerlingen in hun ontwikkeling tot mensen die zich reflectief, kritisch en onafhankelijk kunnen verhouden tot hun eigen culturele omgeving. Dat doen zij door middel van reflectie op taal, cultuur en literatuur, gericht op intercultureel bewustzijn.

Om dit te bereiken staat binnen LTC het bestuderen van Latijnse teksten centraal zowel in de brontaal als in vertaling. Het gaat hier om rijke en betekenisvolle teksten, die uitnodigen tot reflectie op het eigen culturele perspectief. Dit draagt bij aan persoonlijke ontwikkeling en bereidt leerlingen voor op deelname aan de maatschappij. Zo stimuleert onderwijs in LTC de ontwikkeling van leerlingen tot bewuste burgers in een pluriforme samenleving.

Omdat teksten de kern vormen van LTC, komen taal, cultuur en literatuur geïntegreerd aan de orde. Zo ontwikkelen leerlingen hun talige, literaire en (inter)culturele bewustzijn in samenhang.

Taalbewust

Het vak LTC draagt bij aan taalbewustzijn door aandacht voor taal en vorm van teksten. Leerlingen leren begrippen op grammaticaal, stilistisch, argumentatief en narratologisch gebied. Dit maakt het gesprek mogelijk over taal als systeem en als communicatiemiddel. Op communicatief gebied verkrijgen leerlingen niet alleen kennis over spelen en experimenteren met taal en tekst, maar ook over beïnvloeding door middel van taal en tekst. Ze leren informatie uit bronnen te analyseren en scherp te formuleren. Deze tekstanalytische vaardigheden zijn ook in onze gedigitaliseerde wereld van belang om verschillende bronnen op hun bruikbaarheid, betrouwbaarheid en relevantie te kunnen beoordelen.

Cultuur- en literatuurbewust

Latijnse teksten roepen universele vragen op die draaien om overtuigingen, handelingen of besluiten in de eigen culturele context. Door na te denken over inhoud, vorm en genre van teksten – ook aan de hand van andere cultuuruitingen uit de oudheid – draagt LTC bij aan literatuur- en cultuurbeschouwing.

Intercultureel bewust

De inhoud van de teksten daagt leerlingen uit zich kritisch te verhouden tot de waarden, normen, overtuigingen en percepties van de Latijnse cultuur, en tot

die van henzelf en hun eigen culturele omgeving. Leerlingen nemen deze kennis, vaardigheden en houdingen mee in de verdere ontwikkeling van een eigen normen- en waardensysteem. Dit draagt bij aan de ontwikkeling van burgerschap en de eigen identiteit.

Door de aandacht bij LTC voor talig, literair en (inter)cultureel bewustzijn, zijn er veel afstemmingsmogelijkheden met de vakinhouden van Nederlands, moderne vreemde talen, kunsten en mens- en maatschappijvakken. Ook inhoudelijke afstemming met de bètavakken behoort tot de mogelijkheden. Talig, literair en (inter)cultureel bewustzijn zijn bovendien relevant voor een wetenschappelijke werkwijze. Ze dragen bij aan de voorbereiding op vervolgstudies en beroepen waarin aandacht voor zorgvuldige analyse en nauwkeurige communicatie belangrijk zijn.

Om dit te bereiken richt het onderwijs zich op de ontwikkeling van kennis, vaardigheden en houdingen. Dit gebeurt in drie delen.

I. De tekst binnen het perspectief van de oudheid

Door het intensief en extensief lezen van teksten dringen leerlingen direct door tot het gedachtegoed van Grieken en Romeinen. Ze denken na over de inhoud en vorm van deze teksten binnen hun originele culturele context. Zo vormen de leerlingen een genuanceerd beeld van het verwoorde gedachtegoed en van de plaats van de tekst in de context van de oudheid. Om dit te bereiken passen leerlingen kennis van taal en tekst toe, alsmede kennis van de literaire en culturele context.

II. De tekst en het perspectief van een latere context

Leerlingen verbreden hun tekstbegrip door latere perspectieven te betrekken bij hun interpretatie van de tekst. Sinds de oudheid hebben velen zich immers laten inspireren door de Grieken en de Romeinen. Kunstuitingen uit allerlei disciplines bieden verschillende perspectieven op Latijnse teksten. Daarnaast zijn discussies en dilemma's uit de oudheid vaak te verbinden met discussies en dilemma's uit later tijd. Beide invalshoeken kunnen leerlingen helpen om hun begrip van de tekst te verhelderen, te verbreden of te verdiepen. Door die verbinding te laten zien, wordt bovendien de relevantie van de oudheid voor later tijd en het heden duidelijker voor leerlingen.

III. Het perspectief van de tekst, de leerling en anderen

Op basis van de tekst leren leerlingen zich in een ander te verplaatsen, in onbekende situaties en in een andere cultuur. Ook leren ze zich met dat perspectief te verhouden tot het eigen leven en de eigen omgeving. Het perspectief van de tekst biedt leerlingen zo gelegenheid meer te leren over zichzelf en de eigen standplaatsgebondenheid.

In het onderwijs LTC gaat het niet alleen om het bestuderen van teksten. Kenmerkend voor LTC is ook het multidisciplinaire karakter van de vakken waarbinnen bijvoorbeeld disciplines als archeologie, oude geschiedenis en filosofie een belangrijke rol hebben.

Latijnse taal en cultuur als schoolvak

De schoolvakken Griekse en Latijnse taal en cultuur zijn identiteitsbepalend en profilerend voor de gymnasiumopleiding. Leerlingen volgen in de onderbouw beide vakken en doen in een van beide vakken examen om een gymnasiumdiploma te krijgen. Voor gymnasiumleerlingen vervangt LTC een moderne taal in het gemeenschappelijk deel van de bovenbouw van het vwo. Leerlingen kunnen LTC ook als profielkeuzevak opnemen bij C&M, en als een keuzevak in het vrije deel bij alle profielen.

Door de centrale positie van de tekstinhoud is het mogelijk om in zowel onder- als bovenbouw taalonderwijs te integreren met cultuur uit de oudheid, met kunst en maatschappelijk debat uit later tijd en met de leefwereld van de individuele leerling.

Bovenstaande driedeling komt dan ook terug in het programma van onder- en bovenbouw. In de onderbouw speelt taalverwerving een belangrijke rol en lezen leerlingen (ver)eenvoudig(d)e teksten. In de bovenbouw consolideren leerlingen de kennis, vaardigheden en houdingen. Ze bouwen hierop voort aan de hand van teksten in de brontaal, vertaalde tekst of aan de hand van tweetalige teksten.

3. Raamwerk met domeinen en subdomeinen

Hieronder vind je het raamwerk van Latijnse taal en cultuur, geordend naar domeinen en subdomeinen. Daarbij is een verdeling gemaakt van inhouden over het schoolexamen (SE) en het centraal examen (CE).

Onderstaande SE-CE-verdeling is de basis voor het ontwikkelen van de conceptsyllabus en is gericht op de invoering van het examenprogramma op korte termijn (2-5 jaar).

Domeinindeling	Titel (sub)domein	Toewijzing SE-CE	
		SE	CE
KERNCURRICULUM			
Domein A	Tekstontsluiting		
Subdomein A1	Tekstbasis	X	X
Subdomein A2	Tekstinterpretatie	X	X
Domein B	Tekst in context	X	X
Domein C	Tekst vanuit later perspectief		
Subdomein C1	Receptie	X	X
Subdomein C2	Actualisatie	X	X
Domein D	Tekst en leerling		
Subdomein D1	Persoonlijke reflectie	X	
Subdomein D2	Intercultureel bewustzijn	X	
KEUZEDOMEINEN			
Domein E	Cultuurbeschouwing	X	
Domein F	Literatuurbeschouwing	X	
Domein G	Receptie	X	
Domein H	Taalbeschouwing	X	
Domein I	Vertaalkunde	X	

3.1 Vakinhoudelijke keuzes in de examenprogramma's

		SE	CE
Voorgeschreven pagina's pensum	a. Aantal pagina's OCT Latijnse teksten binnen een thema	25	15
	b. Aantal pagina's OCT vertaalde teksten binnen een thema	45	25
	c. Keuze Latijnse teksten binnen een thema	Keuze aan het bevoegd gezag	Keuze aan CvTE
	d. Keuze cultuuruitingen uit de oudheid en later tijden binnen een thema	Keuze aan het bevoegd gezag	Keuze aan CvTE
Geziena en/of ongeziene teksten		Keuze aan het bevoegd gezag	Ongeziene teksten

Opmerkingen bij vakinhoudelijke keuzes voor SE

1. In het kerncurriculum komen de teksten in de domeinen aan de orde *aan de hand van thema's*. Dit is geen vereiste voor de keuzedomeinen.
2. Binnen één thema komen *in elk geval domeinen A, B en D* aan bod.
3. Er komen in het SE *minimaal twee thema's* aan bod die verschillen van het CE.
4. De selectie van Latijnse teksten bevat teksten van *tenminste twee andere genres* uit de Latijnse literatuur dan het genre van de voor het CE voorgeschreven Latijnse teksten.
5. De selectie van Latijnse teksten bevat geen teksten van de auteur van wie voor het SE Latijnse teksten zijn voorgeschreven, tenzij deze teksten behoren tot een ander genre.
6. Indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: de stof die behandeld is in het kerncurriculum mag terugkomen in keuzedomeinen, voor verdieping en/of verbreding.

Opmerkingen bij vakinhoudelijke keuzes voor CE

1. Het thema wisselt jaarlijks.
2. Indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: het voorgeschreven pensum voor het centraal eindexamen mag ook getoetst worden in de schoolexamens van klas 6.

4. Eindtermen

I. KERNCURRICULUM

Domein A Tekstontsluiting

Subdomein A1 tekstbasis

Eindterm 1

De leerling geeft informatie weer zoals deze expliciet in de tekst staat. (B)

Het gaat hierbij om:

- weergeven van expliciet uitgedrukte informatie op woord-, zins-, alinea- en tekstniveau;
- weergeven van een expliciet uitgedrukt(e) onderwerp, hoofdgedachte of hoofdzaken;
- weergeven van expliciet uitgedrukte tekstverbanden;
- benoemen van expliciet uitgedrukte informatie in vergelijking met een ander tekstgedeelte of in een andere bron.

Te denken valt aan:

- maken van een werkvertaling;
- citeren van een tekstelement;
- herformuleren van expliciete informatie uit de tekst;
- onderstrepen van tekstelementen die temporele volgorde markeren;
- noteren van een inhoudelijke overeenkomst of verschil tussen tekst en een afbeelding uit later tijd, of tussen tekst en een literaire vertaling.

Eindterm 2

De leerling benoemt metrische verschijnselen, klank-, woord- en zinfiguren in de tekst en toont deze aan. (B)

Te denken valt aan:

- scanderen van een dactylische hexameter;
- citeren van een klank-, woord- of zinfiguur zoals een alliteratie, hyperbaton of anafoor.

Subdomein A2 tekstinterpretatie

Eindterm 3

De leerling toont inzicht in de impliciete tekstinhoud. (B)

Het gaat hierbij om:

- integreren op woord-, zins-, alinea- en tekstniveau van expliciete informatie in de tekst met talige en contextuele kennis;
- weergeven in woord en beeld van impliciete tekstinhoud en tekstverbanden;
- uitleggen van beelden, emoties, ideeën en culturele concepten in de tekst;
- uitleggen van gedachtefiguren en ambiguïteit;
- uitleggen van tekstinhoud op basis van genrekenmerken.

Te denken valt aan:

- maken van een coherente vertaling;
- maken van een schets of globaal weergeven van een situatie die in de tekst wordt beschreven;
- kiezen van een titel of een afbeelding die de tekstinhoud weergeeft;
- maken van een samenvatting of schematische weergave;
- afleiden welke mythologische figuur of welk filosofisch begrip bedoeld wordt, wie een ik-personage is in een gedicht, of wat de betekenis is van een bepaald epitheton in de tekst.

Eindterm 4

De leerling toont inzicht in het verband tussen vorm en inhoud van de tekst. (B)

Het gaat hierbij om:

- uitleggen van een verband tussen tekstinhoud en keuzes met betrekking tot literaire middelen, compositie en genre;
- conclusies trekken over het verband.

Te denken valt aan:

- uitleggen hoe het metrum de tekstinhoud ondersteunt;
- uitleggen hoe een verteller een karakter typeert door te werken met tegenstellingen;
- uitleggen met welke stilistische middelen een spreker verontwaardiging uitdrukt;

- beredeneren hoe het tijdgebruik en verteltempo de spanningsopbouw in een verhaal markeren;
- beredeneren welke literaire vertaling inhoudelijk het meest rekening houdt met het metrum van de Latijnse tekst.

Eindterm 5

**De leerling evalueert de communicatieve boodschap van de tekst op basis van argumenten ontleend aan vorm en inhoud van de tekst.
(B)**

Het gaat hierbij om:

- interpreteren van de communicatieve boodschap van de tekst op basis van tekstinhoud en keuzes met betrekking tot literaire middelen, compositie en genre;
- beargumenteren van een eigen interpretatie van de communicatieve boodschap;
- beargumenteerd reageren op een interpretatie van de communicatieve boodschap door anderen.

Te denken valt aan:

- een presentatie geven over een interpretatie van een politiek gedicht op basis van tekstinhoud alsmede literaire middelen, compositie en genre;
- verwoorden welk effect een onconventionele omgang met genre of vertelperspectief heeft op de communicatieve boodschap;
- discussiëren met leeftijdgenoten over wat een auteur zou willen zeggen met een bepaalde volgorde van de presentatie van eigenschappen of daden van een personage;
- bij een eigen vertaling verantwoorden hoe literaire middelen, compositie en genre passen bij de communicatieve boodschap;
- een beargumenteerde reactie schrijven op een interpretatie van de communicatieve boodschap in een literaire vertaling of een commentaar.

Eindterm 6**De leerling gebruikt een woordenboek om de tekst te ontsluiten. (B)***Het gaat hierbij om:*

- voorbereiden van een zoekactie;
- uitvoeren van een zoekactie;
- integreren van de opbrengst van een zoekactie;
- evalueren van de opbrengst en het verloop van een zoekactie.

Te denken valt aan:

- de syntactische rol van de op te zoeken vorm bepalen met behulp van basiskennis over morfologie, woordsoort en zinsbouw;
- een hypothese formuleren over de opbrengst van de zoekactie en van de vindplaats in een woordenboek;
- het juiste lemma vinden en daarbinnen een in de context passende betekenis selecteren;
- beoordelen of de opbrengst van de zoekactie past in de context;
- de gevonden betekenis of vorm gebruiken bij het maken van een vertaling.

Eindterm 7**De leerling toont inzicht in de mogelijkheden en beperkingen van digitale middelen en gebruikt deze kritisch. (B)***Het gaat hierbij om:*

- herkennen van en conclusies trekken over mogelijkheden en beperkingen van digitale middelen;
- doelgericht gebruiken van digitale hulpmiddelen;
- evalueren van bruikbaarheid, betrouwbaarheid en relevantie van digitale bronnen;
- reviseren van een met digitale middelen gegenereerde tekst.

Te denken valt aan:

- formuleren van effectieve prompts om bruikbare, betrouwbare en relevante bronnen te vinden;
- doelgericht kiezen en gebruiken van hulpmiddelen als digitale woordenboeken, vertaalapplicaties, zoekmachines, naslagwerken bij het maken van een vertaling of het schrijven van een tekst over de oudheid;
- bepalen in hoeverre er sprake is van copyright en plagiaat;

- aanpassen van een door een artificiële intelligentie (AI) geschreven tekst of een zelfgeschreven tekst.

Domein B Tekst in context

Eindterm 8

De leerling toont inzicht in de tekst in context met behulp van andere bronnen uit of over de oudheid binnen het thema. (B)

Het gaat hierbij om:

- uitleggen hoe het thema in de tekst aan de orde komt;
- uitleggen hoe het thema in andere primaire bronnen uit de oudheid en secundaire bronnen over de oudheid aan de orde komt;
- vergelijken hoe het thema in de tekst en in andere bronnen aan de orde komt;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen.

Te denken valt aan:

- maken van een schematisch overzicht van perspectieven op het thema, zoals die in een vaasschildering of een tekst uit de oudheid, in een documentaire of een podcast over de oudheid;
- maken van een venndiagram met daarbij een toelichting in hoeverre twee auteurs uit de oudheid verschillen en overeenkomen in hun uitspraken over het belang van vriendschap;
- verklaren waarom twee auteurs uit de oudheid vergelijkbare of juist verschillende perspectieven hebben.

Eindterm 9

De leerling evalueert de tekst in context met behulp van andere bronnen uit of over de oudheid binnen het thema. (B)

Het gaat hierbij om:

- interpreteren van de tekst met behulp van andere primaire bronnen uit de oudheid en secundaire bronnen over de oudheid;
- beargumenteren van een eigen interpretatie van de tekst;
- beargumenteerd reageren op een interpretatie door anderen.

Te denken valt aan:

- een beargumenteerde reactie schrijven op een artikel over een interpretatie van de tekst binnen het thema uit een populair-wetenschappelijk tijdschrift of een blog over de oudheid;
- discussiëren met leeftijdgenoten over een interpretatie van de tekst binnen het thema, met behulp van argumenten ontleend aan een andere primaire of secundaire bron.

--

Domein C Tekst vanuit later perspectief

Subdomein C1 Receptie

Eindterm 10

De leerling toont inzicht in de tekst in context met behulp van receptiebronnen binnen het thema. (B)

Het gaat hierbij om:

- uitleggen hoe het thema in de tekst aan de orde komt;
- uitleggen hoe het thema in receptiebronnen aan de orde komt;
- vergelijken hoe het thema in de tekst en in receptiebronnen aan de orde komt;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen.

Te denken valt aan:

- verwoorden welke perspectieven op het thema in de tekst wel en welke niet te herkennen zijn in een gedicht of film;
- beredeneren welke van twee afbeeldingen het meest afwijkt van het perspectief van de tekst op het thema;
- verklaren waarom een receptiebron een vergelijkbaar of juist een verschillend perspectief heeft.

Eindterm 11

De leerling evalueert de tekst in context met behulp van receptiebronnen binnen het thema. (B)

Het gaat hierbij om:

- interpreteren van de tekst met behulp van receptiebronnen;
- beargumenteren van een eigen interpretatie van de tekst;
- beargumenteerd reageren op een interpretatie van de tekst door een receptiebron;
- beargumenteerd reageren op een interpretatie door anderen.

Te denken valt aan:

- een beargumenteerde reactie schrijven op een interpretatie van de tekst binnen het thema in een schilderij;
- discussiëren met leeftijdgenoten over een interpretatie van de tekst binnen het thema met behulp van argumenten ontleend aan een receptiebron.

Subdomein C2 Actualisatie

Eindterm 12

De leerling toont inzicht in de tekst in context met behulp van actualisatiebronnen binnen het thema. (B)

Het gaat hierbij om:

- uitleggen hoe het thema in de tekst aan de orde komt;
- uitleggen hoe het thema in actualisatiebronnen aan de orde komt;
- vergelijken hoe het thema in de tekst en in actualisatiebronnen aan de orde komt;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen.

Te denken valt aan:

- maken van een schematisch overzicht van verschillende perspectieven in actualisatiebronnen op het thema, zoals een krantenartikel, een documentaire, een podcast of een afbeelding;
- verwoorden welke perspectieven op het thema wel en welke niet te herkennen zijn in een gedicht of film;
- beredeneren welke van twee afbeeldingen het meest afwijkt van het perspectief van de tekst op het thema;
- verklaren waarom een actualisatiebron een vergelijkbaar of juist een verschillend perspectief heeft.

Eindterm 13

De leerling evalueert de tekst in context met behulp van actualisatiebronnen binnen het thema. (B)

Het gaat hierbij om:

- interpreteren van de tekst met behulp van actualisatiebronnen;
- beargumenteren van een eigen interpretatie van de tekst;
- beargumenteerd reageren op een interpretatie van de tekst door anderen.

Te denken valt aan:

- een beargumenteerde reactie schrijven op een interpretatie van het thema in een film;
- discussiëren met leeftijdgenoten over een interpretatie van het thema in de tekst, met behulp van argumenten ontleend aan een actualisatiebron.

Domein D Tekst en leerling

Subdomein D1 Persoonlijke reflectie

Eindterm 14

De leerling reflecteert op de aard en totstandkoming van het eigen perspectief op het thema. (E)

Het gaat hierbij om:

- verkennen van eigen ervaringen, meningen, opvattingen, oordelen, aannames, normen en waarden over het thema;
- verwoorden van een eigen perspectief op het thema;
- heroverwegen van het eigen perspectief naar aanleiding van andere perspectieven;
- reflecteren op de rol van verschillende perspectieven voor het eigen perspectief.

Te denken valt aan:

- creëren van een kunstwerk of filmpje over eigen ervaringen of oordelen;
- houden van een pitch waarin een leerling een relatie legt tussen het eigen perspectief op het thema en de eigen waarden;
- schrijven van persoonlijke notities over verschillende perspectieven die je aan het denken hebben gezet.

Eindterm 15

De leerling reflecteert op de waarde voor de eigen persoon van het lezen van de tekst. (E)

Het gaat hierbij om:

- verwoorden van persoonlijke leeservaring en beargumenteerd waardeoordeel;
- uitdrukking geven aan opgedane inzichten, vragen, vaardigheden en houdingen, ten opzichte van zichzelf en andere mensen, werelden, culturen en literatuur.

Te denken valt aan:

- schrijven van een blog over gedachten en gevoelens, zoals herkenning, bewondering, interesse of nieuwsgierigheid;
- schrijven van een reflectieverslag over verworven vaardigheden, inzichten of vragen, zoals doorzettingsvermogen of literair denken;

- creëren van een spel, kunstwerk of filmpje over verworven vaardigheden, inzichten of vragen.

Eindterm 16

De leerling legt verbanden tussen ervaringen, persoonlijke interesses en kwaliteiten, vervolgoopleidingen en toekomst. (E)

Het gaat hierbij om:

- verkennen van de plaats en de functie van Latijnse taal en cultuur in de samenleving;
- oriënteren op sectoren, beroepen en vervolgoopleidingen waarin de kennis en vaardigheden van Latijnse taal en cultuur relevant zijn;
- deelnemen aan activiteiten gerelateerd aan Latijnse taal en cultuur;
- verwoorden van de eigen kwaliteiten, ambities en interesses, passend bij Latijnse taal en cultuur;
- reflecteren op opgedane ervaringen in het kader van oriëntatie op studie en beroep.

Te denken valt aan:

- in gesprek gaan met beroepsbeoefenaars zoals leraren, filosofen, antropologen, archeologen, politicologen, vertalers en schrijvers;
- kennisnemen van opleidingen waarin literair bewustzijn wordt aangeboden of een rol speelt, zoals GLTC, Engels, Nederlands, Chinees en Assyriologie;
- kennisnemen van opleidingen waarin intercultureel bewustzijn wordt aangeboden of een rol speelt, zoals de zorg, media, vormgeving, ICT, economie, marketing, communicatie, geschiedenis en moderne en oude talen;
- reflecteren op waarom je taal, cultuur en literatuur zou bestuderen en wat dat jou als persoon en als burger oplevert, hoe dit leidt tot persoonlijke verrijking en tot de ontwikkeling van analytisch, kritisch en creatief denken.

Subdomein D2 Intercultureel bewustzijn

Eindterm 17

De leerling reflecteert vanuit het eigen perspectief op de tekst in context binnen het thema. (H)

Het gaat hierbij om:

- verwoorden van het eigen perspectief op de tekst;
- vergelijken van het eigen perspectief op de tekst met perspectieven vanuit de oudheid;
- verklaren van verschillen en overeenkomsten;
- beargumenteren van het eigen perspectief op de tekst;
- beargumenteerd reageren op perspectieven vanuit de oudheid op de tekst.

Te denken valt aan:

- een betoog schrijven vanuit het eigen perspectief over Aeneas als epische held;
- verklaren waarom jij en de hoofdpersoon in een verhaal eenzelfde of een andere handelwijze zouden hebben gekozen;
- schrijven van een reactie op het gedrag van een personage;
- voeren van een debat met fictieve opposanten uit de oudheid.

Eindterm 18

De leerling reflecteert aan de hand van teksten op de betrekkelijkheid van het eigen perspectief en op emoties die hiermee gepaard kunnen gaan. (E)

Het gaat hierbij om:

- inzien dat het eigen perspectief anders kan zijn dan dat van anderen;
- accepteren dat het eigen perspectief anders kan zijn dan dat van anderen;
- verwoorden van ervaren emoties.

Te denken valt aan:

- luisteren naar de mening van een ander, bijvoorbeeld in een klassendiscussie of op sociale media;
- een blog schrijven over de emoties die de confrontatie van het eigen perspectief met andere perspectieven oproept.

II. CONCEPTEINDTERMEN KEUZEDOMEINEN

Bevoegd gezag kiest twee van de vijf keuzedomeinen (E – I).

Keuzedomein E Cultuurbeschouwing

Eindterm 19

De leerling toont inzicht in een cultuurhistorisch fenomeen uit de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- analyseren van voorbeelden van een cultuurhistorisch fenomeen;
- vergelijken van voorbeelden van een cultuurhistorisch fenomeen;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen;
- conclusies trekken over een cultuurhistorisch fenomeen.

Te denken valt aan:

- bespreken van de idealisering in heersersportretten aan de hand van beelden in een museum;
- vergelijken van het verschijnsel votiefgeschenken in verschillende culturen in de oudheid;
- een analyse maken van verschillende opvattingen over leven na de dood in de wereld van de oudheid en daaruit conclusies trekken;
- een discussie voorbereiden over verschillende opvattingen over de beste staatsvorm in de oudheid.

Eindterm 20

De leerling evalueert een cultuurhistorisch fenomeen uit de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- interpreteren van een cultuurhistorisch fenomeen;
- beargumenteren van een eigen interpretatie van een cultuurhistorisch fenomeen;
- beargumenteerd reageren op een interpretatie door anderen.

Te denken valt aan:

- in een groepje verschillende interpretaties verzamelen over het verkrijgen van kennis in de oudheid en deze bediscussiëren;
- een betoog schrijven over de rol van sportevenementen in de oudheid;
- een reactie schrijven op een artikel over slavernij in de oudheid.

Eindterm 21

De leerling onderzoekt een aspect van een cultuurhistorisch fenomeen uit de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- formuleren van hoofdvraag en deelvragen;
- beoordelen, selecteren en interpreteren van primaire en secundaire bronnen;
- verwerken van informatie;
- presenteren van onderzoeksresultaten.

Te denken valt aan:

- geven van een presentatie tijdens een excursie over een cultuurhistorisch onderwerp op een relevante locatie;
- onderzoeken in hoeverre materiële cultuur uit Pompeii aansluit op schriftelijke bronnen;
- schrijven van een verslag over de populariteit van Hercules in Carthago en Rome;
- vergelijken van architectuur van Romeinse tempels met die van Griekse tempels;
- maken van een maquette van een gebouw uit de oudheid, gebaseerd op eigen onderzoek.

Keuzedomein F Literatuurbeschouwing

Eindterm 22

De leerling toont inzicht in een literair fenomeen uit de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- analyseren van voorbeelden van een literair fenomeen;
- vergelijken van voorbeelden van een literair fenomeen;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen;
- conclusies trekken over een literair fenomeen.

Te denken valt aan:

- analyseren van verhalen om inzicht te krijgen in de verhaalstructuur;
- maken van een analyse van het gebruik van oorlogsmetaforen in lyrische gedichten;
- vergelijken van een heldenverhaal in een Latijnse tekst met een heldenverhaal uit een andere cultuur;
- schematisch weergeven van intertekstualiteit tussen twee teksten uit de oudheid;
- conclusies trekken over de manier waarop retorische middelen worden ingezet aan het begin van redevoeringen.

Eindterm 23

De leerling evalueert een literair fenomeen uit de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- interpreteren van een literair fenomeen;
- beargumenteren van een eigen interpretatie van een literair fenomeen;
- beargumenteerd reageren op een interpretatie door anderen.

Te denken valt aan:

- debatteren over het fenomeen feit en fictie aan de hand van een moderne historische roman over de oudheid;
- beargumenteren waarom het ene personage betrouwbaarder overkomt dan het andere;
- betogen dat literatuur metaliterair gelezen kan worden;
- weerleggen van een interpretatie van de rol van het koor in tragedies door een commentator;

- schrijven van een betoog over waarom elke scholier een bepaalde tekst zou moeten lezen.

Eindterm 24

De leerling onderzoekt een aspect van een literair fenomeen uit de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- formuleren van hoofdvraag en deelvragen;
- beoordelen, selecteren en interpreteren van primaire en secundaire bronnen;
- verwerken van informatie;
- presenteren van onderzoeksresultaten.

Te denken valt aan:

- maken van regieaanwijzingen bij een Latijnse toneeltekst;
- schrijven van een verslag waarin de karakterisering van personages in een tekst wordt uitgewerkt;
- een overzicht maken van motieven of thema's in een tekst;
- maken van een poster waarop inhoudelijke verbanden tussen Sappho en Catullus zichtbaar worden;
- maken van een tijdbalk op basis van een verhaalanalyse van de *Aeneis*.

Keuzedomein G Receptie

Eindterm 25

De leerling toont inzicht in de doorwerking in later tijden van een cultuurhistorisch fenomeen uit de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- analyseren van receptiebronnen;
- vergelijken van receptiebronnen met cultuuruitingen uit de oudheid;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen;
- conclusies trekken over de doorwerking van een cultuurhistorisch fenomeen uit de oudheid.

Te denken valt aan:

- uitleggen tijdens een excursie dat latere cultuuruitingen voortbouwen op voorbeelden uit de oudheid;
- maken van een filmpje dat duidelijk maakt hoe verhalengoed uit de oudheid verwerkt is in een game;
- schrijven van een beschouwing over de manier waarop moderne hervertellingen van mythologische verhalen andere perspectieven als uitgangspunt nemen;
- verklaren waarom de oudheid in publieke debatten wordt ingezet voor politieke of ideologische doelen.

Keuzedomein 26

De leerling evalueert de doorwerking in later tijden van een cultuurhistorisch fenomeen uit de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- interpreteren van de doorwerking van een cultuurhistorisch fenomeen;
- beargumenteren van een eigen interpretatie over de doorwerking van een cultuurhistorisch fenomeen;
- beargumenteerd reageren op een interpretatie door anderen.

Te denken valt aan:

- argumenten geven voor verschillen en overeenkomsten in het beeld van de vrouw tussen een cultuuruiting uit de oudheid en een receptiebron zoals een moderne roman;
- discussiëren over de reden waarom er in films over de oudheid anachronismen voorkomen;

- een essay schrijven over de manier waarop mythologie in moderne gedichten geïnspireerd is op teksten uit de oudheid;
- een reactie schrijven op een artikel over de invloed van antieke geneeskundige theorieën op de moderne geneeskunde.

Eindterm 27

De leerling onderzoekt een aspect van de doorwerking in later tijden van een cultuurhistorisch fenomeen uit de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- formuleren van hoofdvraag en deelvragen;
- beoordelen, selecteren en interpreteren van primaire bronnen en receptiebronnen;
- verwerken van informatie;
- presenteren van onderzoeksresultaten.

Te denken valt aan:

- schrijven van een schriftelijk verslag waaruit de invloed blijkt van een historische tekst uit de oudheid op ideeën over oorlogsvoering in later tijd;
- geven van een presentatie bij een schilderij dat teruggrijpt op verhalengoed uit de oudheid;
- maken van een rondleiding langs bouwwerken die beïnvloed zijn door bouwkunst uit de oudheid;
- een presentatie geven over de invloed van archeologische vondsten in Herculaneum op de binnenhuisarchitectuur in West-Europa.

Eindterm 28

De leerling toont inzicht in een talig fenomeen uit het Latijn. (B)

Het gaat hierbij om:

- analyseren van voorbeelden van een talig fenomeen;
- vergelijken van voorbeelden van een talig fenomeen;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen;
- conclusies trekken over een talig fenomeen.

Te denken valt aan:

- analyseren van teksten met behulp van een taalkundig begrippenapparaat, bijvoorbeeld met betrekking tot een morfologisch of syntactisch fenomeen;
- benoemen van de manier waarop spelling en schriftvormen worden toegepast in niet-literaire teksten, zoals inscripties, graffiti en papyri;
- analyseren van klankontwikkelingen van woorden in verschillende taalfases van het Latijn, ook na de oudheid;
- vergelijken van taalvariëteiten in het Latijnse taalgebied;
- aantonen van etymologische verbanden tussen Latijnse woorden en woorden in andere talen.

Eindterm 29

De leerling evalueert een talig fenomeen uit het Latijn. (B)

Het gaat hierbij om:

- interpreteren van een talig fenomeen;
- beargumenteren van een eigen interpretatie van een talig fenomeen;
- beargumenteerd reageren op een interpretatie door anderen.

Te denken valt aan:

- interpreteren van de manier waarop er naar personen of naar plaatsen wordt verwezen in Latijnse teksten;
- onderbouwen van een interpretatie van het gebruik van de conjunctivus in Latijnse teksten;
- een reactie schrijven op de interpretatie van partikels door anderen, bijvoorbeeld van een taalwetenschapper;

- een discussie voeren met leeftijdgenoten over illocutieve taalhandelingen in tragedies.

Eindterm 30**De leerling onderzoekt een aspect van een talig fenomeen uit het Latijn. (B)**

Het gaat hierbij om:

- formuleren van hoofdvraag en deelvragen;
- beoordelen, selecteren en interpreteren van bronnen;
- verwerken van informatie;
- presenteren van onderzoeksresultaten.

Te denken valt aan:

- een overzicht geven van de manieren waarop een Latijnse tekst uit later tijd afwijkt van de taal in de oudheid;
- geven van een presentatie over de aspectwaarde van werkwoorden in een selectie teksten;
- maken van een website over Latijnse woorden die terechtgekomen zijn in moderne talen;
- maken van een legenda als leeswijzer bij inscripties, graffiti en papyri;
- een scène schrijven en spelen met verschillende manieren waarop Romeinen 'ja' en 'nee' zeggen.

Keuzedomein I Vertaalkunde

Eindterm 31

De leerling toont inzicht in manieren van vertalen van een Latijnse tekst. (B)

Het gaat hierbij om:

- analyseren van meerdere vertalingen van één tekst;
- vergelijken van vertalingen;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen;
- conclusies trekken over manieren van vertalen.

Te denken valt aan:

- vergelijken van een eigen vertaling met een andere vertaling, bijvoorbeeld van een medeleerling of van een professioneel vertaler;
- analyseren van de manier waarop professionele vertalers woordvolgorde in de brontaal weergeven in de doeltaal;
- beredeneren welke door AI gegenereerde vertalingen de betekenis van Latijnse tekst het dichtst benaderen.

Eindterm 32

De leerling evalueert manieren van vertalen van een Latijnse tekst. (B)

Het gaat hierbij om:

- interpreteren van manieren van vertalen;
- beargumenteren van manieren van vertalen;
- beargumenteerd reageren op manieren van vertalen door anderen.

Te denken valt aan:

- een reactie geven op de vertaling van een tekst, bijvoorbeeld op de manier waarop literaire middelen uit de brontaal in de doeltaal zijn weergegeven;
- onderbouwen van eigen vertaalkeuzes, bijvoorbeeld in een discussie met leeftijdgenoten;
- feedback geven op de vertalingen van leeftijdgenoten;
- schrijven van een recensie over de vertaalkeuzes van een professioneel vertaler.

Eindterm 33

De leerling maakt een vertaling van een Latijnse tekst afgestemd op doel, publiek en context. (B)

Het gaat hierbij om:

- inventariseren van de eisen die aan de vertaling gesteld worden;
- maken en evalueren van opeenvolgende versies;
- reviseren van een vertaling;
- formuleren van een definitieve vertaling;
- presenteren van verschillende stappen en uitkomst van het vertaalproces.

Te denken valt aan:

- presenteren van het vertaalproces en het resultaat door middel van een voordracht of schriftelijk verslag;
- maken van een coherente vertaling van een eerder gelezen tekst met een toelichting van de gemaakte vertaalkeuzes;
- voordragen van een eigen bewerking van een gedicht uit de oudheid;
- opvoeren van een zelf vertaalde scène uit een tragedie voor leeftijdgenoten.

Bijlage – Begrippenlijst

Hieronder lees je de vakspecifieke begrippen en hun omschrijving. Deze omschrijvingen zijn bedoeld voor leraren om de bedoeling en inhoud van het conceptexamenprogramma te begrijpen.

Begrip	Omschrijving
Actualisatie	Het leggen van verbanden tussen een thema in de Latijnse tekst en de wereld na de oudheid met behulp van actualisatiebronnen. Actualisatie ondersteunt de reflectie op vraagstukken binnen het thema van de tekst.
Actualisatiebron	Een bron van na de oudheid, meestal uit het heden of recente verleden die verband houdt met het thema. Deze hoeft in tegenstelling tot een receptiebron niet te reageren op een cultuuruiting uit de oudheid. Denk aan krantenartikelen, romanfragmenten of filmopnames.
Ambigüiteit	Taalgebruik dat op meer dan één manier geïnterpreteerd kan worden. Ambigüiteit kan leiden tot vaagheid, maar ook tot taal die in beknoptheid veelzeggend is. Denk aan ironie of een woordspel waarbij naast de letterlijke ook de figuurlijke betekenis wordt geactiveerd.
Bestuderen	Tot begrip komen van een Latijnse tekst met inzet van hulpmiddelen op het gebied van taal en cultuurhistorie, die beogen de afstand tussen de tekst en de leerling te overbruggen. Bij bestuderen ligt het leestempo meestal lager dan bij natuurlijk lezen van een tekst in een moderne vreemde taal.
Bron	Talige of visuele drager van informatie. Denk bij bronnen uit de oudheid aan inscripties, literaire teksten, schilderijen, mozaïeken en vaasafbeeldingen.
Brontaal	De taal waarin de tekst geschreven is.
Burgerschap	Het vermogen om maatschappelijk en politiek te functioneren en daarmee gezamenlijk de samenleving vorm te geven.

Coherente vertaling	Een vertaling die begrijpelijk is voor een lezer die de tekst in de brontaal niet kent.
Communicatieve boodschap	De communicatieve boodschap is (een interpretatie van) wat er wordt gecommuniceerd door de tekst door middel van vorm en inhoud. Het is de essentie van de tekst zoals de lezer die begrijpt of ervaart. Om de communicatieve boodschap van een tekst te interpreteren baseert de lezer zich op expliciete en impliciete tekstinhoud, literaire middelen, compositie en genre.
Compositie	Samenstelling of rangschikking van een tekst. Denk aan tekststructuur, woordvolgorde, woordkeuze en zinsbouw.
Context	Omgeving waarin een tekstgedeelte of tekst geproduceerd en gereciperd wordt, voor zover die bijdraagt tot de betekenis of interpretatie daarvan. Deze omgeving kan de omliggende tekst zijn, maar ook de culturele, historische of literaire context.
Cultureel concept	Culturele formulering die niet opvalt maar waarvoor culturele achtergrondkennis nodig is om de inhoud te begrijpen. Denk aan 'blauwe broer' als omschrijving voor de god Neptunus of 'neervallen bij de knieën' voor 'smeken'.
Cultuur	Alles wat mensen denken, doen en maken en de betekenis die zij vanuit hun individuele en het collectieve geheugen daaraan geven. Cultuur is een dynamisch geheel aan gebruiken en uitdrukkingsvormen.
Cultuurbewustzijn	Het begrijpen en waarderen van de verschillende manieren waarop mensen met uiteenlopende achtergronden en herkomst leven, denken en handelen.
Cultuurhistorisch fenomeen	Een verschijnsel of ontwikkeling, door mensen op een bepaald moment in de geschiedenis vormgegeven.
Cultuuruiting	Iets wat door de mens is gemaakt of is voortgebracht. Dit kan talig (tekst), materieel (voorwerpen) of immaterieel (gedachtegoed) zijn.
Digitale geletterdheid	Kennis hebben van digitale technologie en digitale media en beschikken over vaardigheden om deze te gebruiken.

Doeltaal	De taal waarin je een tekst vertaalt. In de onderwijspraktijk zal dit meestal het Nederlands zijn.
Gedachtefiguur	Stilistisch middel waarbij de presentatie van de inhoud centraal staat. Anders dan bij woord-, zin- en klankfiguren hoeven woordschikking en klank daarbij geen rol te spelen. Denk aan antithese, beeldspraak en ironie.
Genre	Aanduiding voor soorten en klassen van literaire teksten. Denk bij Latijnse poëzie aan drama, epos en lyriek en bij Latijns proza aan filosofisch proza, historiografie en retorisch proza.
Genrekenmerk	Een voor een bepaald genre kenmerkend(e) inhoud of literair middel. Denk aan gefictionaliseerde redevoeringen in historiografie, de ik-figuur in lyrische gedichten en de dactylische hexameter in epos.
Geziena tekst	Een tekst die leerlingen zelfstandig of onder begeleiding van een docent hebben bestudeerd.
Intercultureel bewustzijn	De vaardigheid om vanuit een open houding teksten of andere cultuuruitingen uit andere culturen te interpreteren en te plaatsen, op basis van kennis van culturele uitingen en geldende conventies van de samenleving waaruit deze voortkomen.
Interpreteren	Het verbinden van de expliciete informatie in de tekst tot een samenhangend geheel, waarbij lezers verbanden leggen binnen de tekst en tussen de tekst en hun kennis van de wereld.
Klankfiguur	Stilistisch middel waarbij de klank centraal staat. Denk aan alliteratie en klanknabootsing.
Latijnse tekst	Een Latijnse tekst uit de oudheid of later tijd die leerlingen in de brontaal bestuderen.
Literair bewustzijn	Kennis over literatuur en inzicht in de werking van literatuur, waardoor de lezer komt tot literair begrip en een persoonlijk oordeel waarover hij kan beargumenteren en communiceren.
Literaire middelen	Vorm van taalgebruik die zich onderscheidt van een zakelijke manier van uitdrukken. Denk aan argumentatieve middelen, narratologische middelen, metrum, stijl en stilistische middelen.
Literatuur	Teksten die een werkelijkheid verbeelden met inzet van literaire middelen. Literatuur omvat een breed

	scala aan genres. De betekenis van literaire teksten komt tot stand in een wisselwerking tussen de tekst, de context en de lezer. Wat onder literatuur wordt verstaan loopt uiteen en is veranderlijk.
OCT	OCT staat voor Oxford Classical Texts, een serie tekstuittgaven van de Griekse en Latijnse literatuur. Bij poëzie staat één pagina OCT ongeveer gelijk aan 25 versregels, bij proza verschilt de lengte. Wanneer een tekst niet binnen OCT is uitgegeven geldt een vergelijkbare lengte van een andere kritische tekstuittgave, zoals Budé, Loeb of Teubner.
Ongeziene tekst	Een tekst die leerlingen niet van tevoren hebben bestudeerd.
Oudheid	De wereld van Grieken en Romeinen in de brede culturele context van ca. 800 voor Christus tot 500 na Christus.
Pensum	Voorgescreven Latijnse teksten, teksten in vertaling en andere bronnen die leerlingen in een bepaalde periode bestuderen. Over opgedane kennis en vaardigheden kunnen zij na afloop getoetst worden.
Perspectief	Het oogpunt van waaruit een bron of thema beschouwd wordt.
Primaire bron	Een bron die in de oudheid is gemaakt.
Proefvertaling	Toetsvorm waarmee equivalentie tussen bron- en doeltekst beoordeeld wordt.
Receptie	Reactie op cultuuruitingen uit de oudheid vanaf de oudheid tot heden. Voorbeelden van receptie ondersteunen de reflectie op hoe een tekst of andere cultuuruiting geïnterpreteerd kan worden.
Receptiebron	Een bron uit de periode vanaf de oudheid tot heden die reageert op een cultuuruiting uit de oudheid. Denk aan schilderijen, literaire teksten, games en films.
Secundaire bron	Een bron die een cultuuruiting of cultuurhistorisch fenomeen uit de oudheid bespreekt. Secundaire bronnen gaan over de oudheid en zijn niet gemaakt in de oudheid zelf. Denk aan populair-wetenschappelijke artikelen, podcasts of documentaires.

Standplaats-gebondenheid	De invloed van de eigen standplaats of het eigen gezichtspunt bij de interpretatie van een tekst of andere cultuuruiting.
Stilistische middel	Literair middel dat betrekking heeft op de manier waarop de tekst is vormgegeven. Dit wordt ook wel een stijlfiguur genoemd. Binnen stilistische middelen wordt onderscheid gemaakt tussen woord- en zinfiguren, klankfiguren en gedachtefiguren. Sommige stilistische middelen vallen in meerdere categorieën. Een anafoor is tegelijk een woordfiguur en een klankfiguur.
Taalbewustzijn	Expliciete kennis over taal, alertheid op de werking van taal en inzicht in hoe talen geleerd en gebruikt worden.
Talig fenomeen	Een verschijnsel of ontwikkeling in taal.
Tekst	Elke vorm van schriftelijke communicatie waarmee ideeën, ervaringen, gedachten, gevoelens, meningen en informatie door middel van taal worden weergegeven.
Tekst in context	Een Latijnse of vertaalde tekst in de culturele en literaire context van de oudheid. De lezer gebruikt informatie over deze context bij het begrijpen van de tekst.
Tekstbasis	De tekstbasis is de vorm en inhoud van de tekst waarover tussen lezers geen meningsverschil hoeft te bestaan. Begrip van de tekstbasis heeft dus betrekking op dat wat expliciet in de tekst staat.
Tekstbegrip	De mate waarin de lezer betekenis kan verlenen aan een tekst, door teksten te begrijpen, interpreteren, integreren, evalueren en erop te reflecteren.
Tekstontsluiting	Proces waardoor een leerling tot begrip van een tekst kan komen, bijvoorbeeld door lineair lezen of analytisch lezen, door intensief (bottom-up) lezen of extensief (top-down) lezen of lezen aan de hand van een vertaling.
Thema	Een fenomeen of vraagstuk dat centraal staat in de Latijnse en/of vertaalde tekst én relevant is voor de hedendaagse wereld. Het thema fungeert als verbindende schakel tussen de tekst, de context en de leefwereld van de leerling en zorgt voor

	inperking van wat een leerling minimaal moet weten en begrijpen van de tekst in context.
Tweetalige tekst	Een Latijnse tekst met een vertaling ernaast, die leerlingen in beide talen lezen en met elkaar vergelijken.
Vertaalde tekst	Tekst vertaald uit het Grieks of Latijn.
Vertalen	Vertalen is de complexe activiteit waarbij een tekst in een vreemde taal (de brontaal) wordt overgezet naar de eigen taal (de doeltaal). Bij vertalen dient niet alleen rekening gehouden te worden met de betekenis, structuur en (culturele) context van de tekst in de brontaal, maar ook met talige eisen, kennis en verwachtingen van lezers in de doeltaal.
Werkvertaling	Vertaling die zo dicht mogelijk bij de structuur van de Latijnse tekst blijft. Met het maken van een werkvertaling kan een leerling begrip tonen van syntaxis, vocabulaire en tekstbasis.
Woord- en zinfiguur	Stilistisch middel waarbij de organisatie op syntactisch niveau centraal staat. Denk aan asyndeton, hypallage, hyperbaton en parallelisme.

Als landelijk expertisecentrum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Bezoekadres
Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)